

Instituttleder Monica Martinussen

Høringsvar fra Regionalt kunnskapssenter for barn og unge – Nord (RKBU Nord) – forslag til endringer i konfliktrådsloven, straffeloven mv. - strafferettslige reaksjoner og tvangsmidler for ungdom

1 INNLEDNING

Det vises til høringsbrev fra Justis- og beredskapsdepartementet av 13. oktober 2022 med høringsfrist 13. januar 2023.

Justis- og beredskapsdepartementet, avdeling for kriminalitetsforebygging har sendt på høring forslag til endringer i konfliktrådsloven, straffeloven, straffeprosessloven, politiregisterloven, vegtrafikkloven, konfliktrådsforskriften, påtaleinstruksen, politiregisterforskriften og tapsforskriften.

I gjeldende sak uttaler Regionalt kunnskapssenter for barn og unge – nord (RKBU Nord) seg som en forskningsaktør innenfor fagfeltet barn og unge.

2 KOMMENTARER TIL UTVALGTE FORSLAG

2.1 Innledende bemerkning

En innledende bemerkning som ikke er knyttet til et spesifikt punkt er bruken av begrepet «ungdom». Til tross for at høringen gjelder blant annet gjelder «ungdomsoppfølging» og «ungdomsstraff» er RKBU Nord av den oppfatning at den juridiske terminologien «barn» bør benyttes mer konsekvent i et høringsnotat som omhandler mindreårige. Ettersom det følger av vergemålsloven § 8 at «barn» er alle personer under 18 år, og begrepet «barn» også følges opp blant annet i barneloven og barnevernloven, er følgelig «barn» innarbeidet som terminologi i det juridiske fagfeltet. RKBU Nord anbefaler derfor at denne terminologien brukes mer aktivt og mer konsekvent enn begrepet «ungdom». Dette begrunnes primært med at begrepet «barn»

understreker sårbarheten som ligger i barns unge alder, men også fordi «barn» tydeliggjør at alle under 18 år er barn etter loven, som innebærer en rekke rettigheter knyttet til særlige hensyn begrunnet med ung alder.

2.2 Pkt. 1.2.2 Særlig om tverrsektorielt samarbeid – mellom tjenester

Kapittel 1.2.2 innledes med at en forutsetning for at det ble besluttet vedtatt ungdomsstraff og ungdomsoppfølging, var at «alle gode krefter lokalt må trekke sammen», og at et godt samarbeid mellom aktørene i straffesakskjeden og øvrige statlige og kommunale velferdstjenester, er en forutsetning for forebygging av ungdomskriminalitet. Videre vises til det tverrdepartementale samarbeidet «kjernegruppe for utsatte barn og unge» - der et overordnet mål er at utsatte barn og unge får nødvendig hjelp og oppfølging, uavhengig av hvilken tjeneste eller hvilket forvaltningsnivå som er ansvarlig.

RKBU Nord støtter utprøving av nye arbeidsmåter som kan fremme bedre samarbeid, og vil i den forbindelse foreslå at SLT (Samordning av Lokale rus- og kriminalitetsforebyggende Tiltak) inkluderes i arbeidet med å utrede hindringer, men samtidig peke på hva som kan fremme tverrsektorielt samarbeid. Ettersom SLT-modellen er utviklet som et hjelpemiddel for å samordne rus og kriminalitetsforebyggende tiltak for barn og unge, samt at det er sekretariatet for konfliktrådene (Sfk) som har det nasjonale ansvaret for faglig oppfølging av kommunalt SLT-arbeid, fremstår det som hensiktsmessig å innlemme lokale SLT-koordinatorer i arbeidet.

Videre vil RKBU Nord påpeke at forskning på tematikk som eksempelvis «hemmere og fremmere for samarbeid mellom tjenester for å forebygge ungdomskriminalitet» vil kunne frembringe kunnskap for videre organisering og pilotering av forebyggende arbeid.

2.3 Pkt. 2.5 – 2.5.3 Særlig om samtykke til ungdomsstraff og ungdomsoppfølging – departementets vurderinger og forslag

I høringen høsten 2020 foreslo departementet at samtykkekravet for ungdomsoppfølging og ungdomsstraff skulle erstattes med en egnethetsvurdering. Formålet med forslaget var å sikre at flere ungdommer skal få en riktig reaksjon, ikke å redusere frivilligheten hos ungdommen. Betydningen av ungdommers medvirkning ble fremhevet av flere høringsinstanser, herunder Norges institusjon for menneskerettigheter, som påpekte at FNs barnekomité's generelle kommentarer nr. 12 og nr. 24 legger til grunn av barnets samtykke er nødvendig for å fastsette alternative straffereaksjoner.

RKBU Nord vil utdype at barns rett til å bli hørt, herunder rett til å uttale seg i alle forhold som vedrører barnet, jf. Barnekonvensjonen artikkel 12, også bør aktualiseres i høringsprosesser, og at slik involvering av barn gjerne kan kobles til forskning. For eksempel er RKBU Nord av den oppfatning at det kan være hensiktsmessig og godt egnet som følgeforskningsprosjekt dersom eksempelvis utvalgte kommunale ungdomsråd, politiske ungdomsorganisasjoner med flere, aktivt inviteres til å kommentere lovendringer av særlig betydning for barn og unge i konflikt med loven, i samarbeid med forskere.

Departementets forslag om å erstatte det formelle kravet til samtykke med egnethetsvurdering og vurderinger av ungdommers motivasjon for å gjennomføre reaksjoner, er eksempler på tema der representanter for ungdomsbefolkningen, byråkrater og forskere kan samarbeide om.

Videre vil RKBU Nord påpeke at det faktisk er slik at man etter norsk rett ikke har et lovfestet krav på å oppnevnt offentlig forsvarer når man er mistenkt mindreårig, kan medføre en rettssikkerhetsrisiko for barn. Slik det påpekes av departementet, er vilkåret for å få oppnevnt offentlig forsvarer «særlige grunner» jf. straffeprosessloven § 100 annet ledd. Dersom vilkåret «særlige grunner» er oppfylt *kan* retten oppnevne offentlig forsvarer for siktede barn. Ung alder er ikke i seg selv en «særlig grunn¹». Følgelig er ikke offentlig oppnevnt forsvarer for barn en lovfestet rettighet for barn mistenkt eller siktet for å ha begått straffbare handlinger etter norsk rett, dette til tross for en oppmykning de senere år, slik departementet viser til.

RKBU Nord støtter straffeprosessutvalgets forslag om å senke terskelen for offentlig oppnevnt forsvarer for barn, slik at barnet har tilgang til offentlig oppnevnt forsvarer på ethvert trinn av saken, herunder i politiavhør under etterforskning og i forbindelse med pågripelse. Dette begrunnes med at vi tror offentlig oppnevnt forsvarer på alle trinn i en straffesak kan bidra til å redusere psykiske belastninger og utvikling av psykisk uhelse knyttet til å være mistenkt eller siktet barn.

For å sikre kunnskap om effekter av rett til offentlig oppnevnt forsvarer for mindreårige involvert i straffesak, bør det etter RKBU Nord's vurdering knyttes følgeforskning til en eventuell lovendringsprosess.

¹ Larsen, "Rettigheter for barn i konflikt med loven" i Njål Høstmælingen, Elin Saga Kjørholt og Kirsten Sandberg (red.) (2020): Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge, Rettigheter for barn i konflikt med loven, s. 165. 4. Utgave. Universitetsforlaget.

2.4 Pkt. 4.2– 2.5.3 Gjennomføring av varetekt som oppholdspåbud med elektronisk kontroll

Under høringen høsten 2020 ble det i høringssvarene fra enkelte fagmiljø reist bekymringer knyttet til departementets forslag om gjennomføring av varetekt som ilagt oppholdspåbud med elektronisk kontroll i stedet for varetektsfengsling for barn mellom 15 og 18 år. Blant annet følgende innvendinger ble nevnt:

- Ulike soningsforhold i hjemmet kan innebære en risiko for økt ulikhet mellom ungdom som har, og som ikke har, egnede oppholdssted for denne straffegjennomføringsformen.
- Problematikk knyttet til at mange barn har delt bosted.
- Særlige utfordringer knyttet ekstra påkjenninger for foreldre og søsken ved å ha et barn som soner i hjemmet.
- Problematikk knyttet til samtykke til soning hjemme fra mindreårige og hjemmeboende søsken.
- Terskelen for innsettelse av ungdom i fengsel vil kunne senkes dersom det kreves et samtykke for bruk av varetektsurrogat. Uten at domstolen får et eksplisitt samtykke så vil alternativet for dommeren lett være en innsettelse i varetekt.

RKBU Nord mener departementet i foreliggende høringsnotat svarer ut bekymringer reist under forrige høringsrunde med tydelig tolking av både nasjonal rett og folkeretten, i tillegg til at det vises til internasjonal forskning på temaet. Departementet har etter RKBU Nord sin vurdering gjort en grundig gjennomgang siden forrige høring. Ved en eventuell iverksettelse av gjennomføring av varetekt som oppholdspåbud med elektronisk kontroll, vil RKBU i den sammenheng peke på at dette bør ledsages av forskning om effekten av og/eller erfaringene med hjemmesoning for ungdom og eventuelt deres familier.

3 OPPSUMMERING

3.1 Samordning og koordinering

Et høringsnotat om en harmonisering av lovverket rundt strafferettslig ungdomsoppfølging er etter RKBU Nordts vurdering en naturlig følge av at departement, direktorater og store deler av norsk forvaltning (statlig og kommunal) har vektlagt samordning og koordinering av innsats rettet mot barn, unge og familier som nødvendig for å lykkes med sikre trygge tjenester og gode oppveksvilkår. Gode levekår for barn og familier vil bidra til å forebygge barne- og ungdomskriminalitet og rusatferd.

Et koordinert og harmonisert lovverk, slik høringsnotatet legger opp til, er etter RKBU Nord sin vurdering nødvendige grep for å sikre et fundament for samordnet praksis, både i lovgrunnlaget og i forvaltningen. RKBU Nord ser med interesse på dette arbeidet, og vil vurdere mulighetene for å følge opp tematikken ved å utvikle relevante forskningsprosjekter og tjenestestøtte.

Vennlig hilsen

Monica Martinussen
Professor i psykologi
Instituttleder RKBU Nord

Inger Marie Holm
førstemanuensis i sosiologi